

СТАН ВУГІЛЬНОЇ ГАЛУЗІ В СУЧАСНИЙ ПЕРІОД

У сучасних умовах розвитку світового енергетичного ринку енергетика України завжди була базовою галуззю та нині залишається основою національної економіки й важливим фактором її розвитку.

Безперечно, від стійкої роботи та сталого розвитку паливно-енергетичного комплексу сьогодні залежить майбутнє нашої країни. Для забезпечення стабільного економічного розвитку енергетичної галузі вкрай необхідна розробка певних програм, кардинальних реформ, визначення основних напрямів розвитку, спрямованих на постійний розвиток паливно-енергетичного комплексу.

Однією з найважливіших, найактуальніших галузей паливно-енергетичного комплексу України є вугільна промисловість. Отже, у першу чергу реформи мають здійснюватися саме у цьому секторі економіки.

Актуальність функціонування вугільної галузі України обумовлена її надзвичайно важливим місцем в економіці нашої держави, адже вугілля виступає єдиним національним енергоносієм, який здатний забезпечити енергетичну безпеку і, як наслідок, задовольнити існуючі потреби за рахунок власних ресурсів.

Від його постачання залежить стабільність роботи теплових та гідроелектростанцій. Наприклад, з усієї України саме у Донбасі здійснюється видобуток найцінніших коксівних марок вугілля, що є значним енергоресурсом у металургійному виробництві. Крім цього, вугілля також служить побутовим паливом.

Український ринок вугілля у форматі світового енергетичного ринку

має критичне значення для економіки та виступає найбільш впливовим фактором підтримки стабільності, економічного та соціального розвитку.

Саме тому межі українського та світового ринків мають наблизитися одна до одної. Як наслідок, Україна повинна дотримуватися його норм та стандартів для кращого і надійнішого співробітництва в енергетичній сфері.

Такі процеси, спрямовані, перш за все, на забезпечення енергетичної безпеки та завершення формування внутрішнього українського енергетичного ринку.

Результати наукових досліджень українських учених, публікації, присвячені трансформації українського ринку вугілля у контексті світового енергетичного ринку, у яких висвітлюються різноманітні погляди на існуючі проблеми, деякі шляхи їх вирішення, господарська практика функціонування галузі, також підтверджують актуальність обраної теми статті.

У вітчизняній та зарубіжній практиці дослідженню процесів трансформації світового та українського ринків енергоресурсів, ефективному функціонуванню вугільної галузі присвячено праці відомих науковців і практиків, таких як: О.І. Амоша, Б.О. Білецький, Є.Н. Братков, Б.О. Грядущий, Є.А. Козловський, Ю.В. Макогон, Л.Г. Мельник, Г.Г. Півняк, Л.М. Рассуждай, А.І. Чилікін, І.А. Франчук, Ю.П. Ященко.

Дослідження переважно присвячені ефективності використання вугільних ресурсів, збільшенню їх видобутку, безпеці експлуатації вугільних шахт, підвищенню технічного та технологічного рівнів вугільної

промисловості.

Незважаючи на значну кількість досліджень, багато питань ще не розкрито, тому існує нагальна потреба у проведенні більш досконалих досліджень для вирішення не лише існуючих, але і нових перспективних питань, що виникають. Усе це обумовлює увагу саме до вугільної промисловості.

Вугільна галузь України, набираючи темпів розвитку у форматі світового ринку вугілля, супроводжується багатьма невирішеними питаннями, які пов'язані з політичним, економічним, а також соціальним станом держави. Для їх вирішення державою визначаються цілі та задачі, підходи та способи поліпшення діяльності, розробляються та постійно вдосконалюються нові програми перспективного розвитку галузі. Однак існує багато проблем та невизначеностей: збитковість багатьох шахт, велика кредиторська заборгованість, організаційно-економічні, структурно-функціональні проблеми вугільної галузі.

Тому слід зазначити, що необхідно досконаліше відпрацювати місце та роль держави у вугільній галузі, моделі її функціонування.

Метою статті є спроба надати загальну оцінку стану функціонування ринку вугілля, визначення напрямів стабілізації процесу вуглевидобутку та трансформації вугільної галузі.

В умовах трансформації європейського енергетичного ринку найважливішою проблемою, яка здавна хвилює світову спільноту та часто відіграє вирішальну роль у світових відносинах, є забезпечення людства енергетичними ресурсами.

Протягом декількох століть головним, майже єдиним, енергоносієм у світі є викопне вугілля. Лише у другій половині ХХ ст. воно поступилося нафті

та газу [1]. Провідна позиція нафтогазових енергоносіїв збережеться ще недовго. Ураховуючи те, що найближчим часом, за прогнозами експертів, світова потреба у вугіллі може зрости майже удвічі та настане граничне вичерпання світових запасів нафти та газу. Це свідчить про те, що у ХІХ ст. викопне вугілля як паливо висувається на перший план і виступає важливим, навіть головним енергоносієм. Із часом воно має стати міцним фундаментом світової економіки [2].

Для економіки України вугільна галузь є базовою, бо вона є постачальником власного енергоносія для енергетики, металургії, яка в свою чергу впливає на діяльність інших галузей, у той же час вугілля як сировина виступає гарантом енергетичної безпеки.

У сучасному енергогосподарстві частка вугілля складає близько чверті, нафти – на небагато більше третини, а газу – лише п'яту частину.

У зв'язку з цим державна політика головних вугледобувних країн уже зараз спрямована на збільшення видобутку вугілля.

Збільшення обсягів видобутку та споживання викопного вугілля свідчить про високий потенціал енергетичної надійності й ефективності.

На відміну від більшості західних країн в Україні, починаючи ще з часів радянської влади, вугілля ніколи не «списувалося» до складу безперспективних. Великомасштабні проекти й досі спрямовуються на розвиток галузі. Останні дослідження і досягнення переконливо підтверджують перспективу розвитку вугільної галузі.

Вугільна промисловість – базова галузь, цим визначається її місце та значення в економіці України, а також необхідність певної державної підтримки у вигляді дотацій. Протягом декількох десятиліть така підтримка призвела до

того, що галузь втратила стимули до пошуку та використання внутрішніх резервів.

Значна частка коштів держпідтримки в основному спрямовується економічно слабким підприємствам, що не дозволяє вирішувати стратегічно важливі задачі галузі, а перспективні підприємства, які певним чином розраховують на держпідтримку, слабшають, із часом деякі переходять до розряду збиткових.

Не викликає надій на полішення стану галузі приватизація шахт у розрізі передачі їх до приватної власності.

Будь-яку ситуацію, як і ситуацію з передачею шахт власникові, слід оцінювати індивідуально. Але має місце досвід хижачького способу відпрацювання шахтних горизонтів та раніше підготованих виїмкових ділянок без необхідних капітальних вкладень. Часто не виділяються навіть фінансові та матеріальні засоби на підтримання існуючого рівня видобутку.

Із початку проведення реструктуризації ліквідовано близько 150 вугледобувних підприємств галузі. Цей згубний процес неухильно продовжується [3].

Що сприяло його розвитку? На діючих шахтах інтенсивно відпрацьовуються в основному найбільш продуктивні за потужністю вугільні пласти, запаси яких із часом вичерпуються; проведення робіт із виявлення та підготовки гірничих виробок для підготовки виїмкових полей та очисних виробок проводиться з відставанням, унаслідок чого їх кількість знижується. Це призводить до скорочення строку служби шахти і, як наслідок, до її закриття.

Якщо продовжуватиметься невідпрацьована реструктуризація з напрацьованими темпами ліквідації

вугледобувних підприємств та приватизація державних шахт, які зацікавлені лише у підвищенні прибутків, не дбаючи про майбутнє галузі, економіку країни та про трудящих, то у майбутні десятиріччя вугільна промисловість припинить своє існування, за винятком деяких підприємств.

Для підтримки вугільної галузі, надання їй перспективного, упевненого розвитку не слід її повністю передавати у приватну власність. Так, звісно, державі складно належним чином утримувати дотаційну галузь, необхідно шукати шляхи залучення коштів для розвитку з боку інвесторів, розробки заохочувальних програм вкладення капіталів. Але контроль за функціонуванням галузі, фінансовий, наукових розробок, гірничошахтного будівництва, розвитку шахт, перевірки стану та виконання затверджених планів і програм однозначно слід залишити за державою.

Вихід вугільної промисловості зі складного сучасного стану висуває головну задачу реформування державного регулювання всього паливно-енергетичного комплексу, перш за все ринку вугілля, – реструктуризацію галузі у цілому та створення належних умов для ефективної реструктуризації кожного вугледобувного підприємства.

Слід зазначити, що найбільш надійним енергоресурсом із довгострокових та глобальних позицій енергетичної безпеки залишається вугілля.

Продовження реструктуризації з ліквідацією вугледобувних підприємств та їх приватизації – безперспективний шлях вугільної промисловості України. Для поліпшення стану вугільна промисловість потребує ефективної управляючої та координуючої ролі міністерства у поліпшенні її діяльності.

Будівництво нових та реконструкція діючих перспективних шахт – один із головних напрямів в оздоровленні та розвитку вугільної промисловості України.

Таким чином, головним питанням залишається недосконалість управління вугільною промисловістю на всіх рівнях. Вугільна промисловість повинна мати структуру управління саме виробничими процесами. Лише у цьому випадку “вмикаються” ринкові механізми утворення цін на вугільну продукцію та з’являються ефективні схеми її реалізації.

Література

1. История угледобычи в России / В.Д. Грунь, В.Е. Зайденварг, В.Г. Килимник и др. – М.: Производственно-издательский комбинат ВИ НИТИ, 2003.

2. Байков Н., Александрова И. Производство и потребление топливно-энергетических ресурсов в XX в. // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – № 9.

3. Ивашин В.М. Тенденции развития топливно-энергетического комплекса в мире в XXI в. и положение энергетики в Украине // Уголь Украины.

– 2008. – № 7. – С. 43-47.

4. Структурні зміни у промисловості України: стан та пріоритетні напрямки: Монографія / О.І. Амоша, Ю.В. Макогон, Л.О. Збаразська та ін. / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2004. – 180 с.

5. Амоша А.И., Ященко Ю.П., Чиликин А.И. Развитие угольной промышленности в контексте энергетической стратегии Украины. – Донецк: Б.И., 2002. – 237 с.

6. Гірничий енциклопедичний словник / За заг. ред. В.С. Білецького. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2004. – Т. 3. – 748 с.

7. Экономика предприятий энергетического комплекса: Учеб. для вузов / В.С. Самсонов, М.А. Вяткин. – 2-е изд. – М.: Высш. шк., 2003. – 416 с.

8. Тополов В.С., Грядущий Б.А., Петренко С.Я. Угольная отрасль Украины: энергоресурсы, ретроспектива, состояние, проблемы и стратегия развития. – Донецк: ООО "Алан", 2005. – 408 с.